

ALALIYANING SABABLARI VA SHAKILLARI.

O'tbasarova Umida Mexmanovna

Alfraganus Universiteti oliy ta'lim tashkiloti Pedagogika va

Psixologiya kafedrasi o'qituvchisi

Isayeva Mushtariy Alisher qizi

Alfraganus Universiteti Pedagogika va Psixologiya fakulteti, Defektologiya

yo'nalishi talabasi

Annotatsiya: Ushbu maqolada alaliyaning sabablari va shakillari haqida fikr yuritilgan. Olimlarning tadqiqotlari haqida mulohaza qilingan. Alaliya, nutqning rivojlanishidagi to'siqlar va qiyinchiliklar natijasida yuzaga keladigan til va kommunikativ qobiliyatlarning pasayishi yoki uzilishi bilan tavsiflanishi haqida fikr qilingan. Ushbu fenomenning sabablari asosan biologik, psixologik va ijtimoiy omillar bilan bog'liqligi haqida.

Kalit so'zlar: Alaliya, perenatal, organik, vernika, broka, vizual, artikulyatsiya, afaziya, anomaliya, motorika, organik, pereferik, ekspressiv, retseptiv.

Аннотация: В данной статье рассматриваются причины и формы алалии. Обсуждены исследования учёных. Алалия характеризуется снижением или утратой речевых и коммуникативных способностей, возникающих вследствие препятствий и трудностей в развитии речи. Рассматриваются причины этого феномена, которые в основном связаны с биологическими, психологическими и социальными факторами.

Ключевые слова: алалия, перинатальный, органический, верника, брока, визуальный, артикуляция, афазия, аномалия, моторика, органический, периферический, экспрессивный, рецептивный.

Abstract: This article discusses the causes and forms of alalia. The research of scholars is reviewed. Alalia is characterized by a decrease or loss of speech and communication abilities, resulting from obstacles and difficulties in speech development. The causes of this phenomenon are primarily linked to biological, psychological, and social factors.

Keywords: alalia, perinatal, organic, Wernicke, Broca, visual, articulation, aphasia, anomaly, motor skills, organic, peripheral, expressive, receptive.

Kirish:

Alaliya (yunoncha a- salbiy zarracha va laliá - nutqdan), miya yarim korteksining nutq zonalari rivojlanmaganligi yoki shikastlanishi tufayli bolalarda nutqning yo'qligi yoki cheklanishi. Alaliya bolaning rivojlanishining prenatal yoki erta davrida miya qobig'ining nutq sohalariga organik shikastlanish tufayli nutqning

yo'qligi yoki kam rivojlanganligi. Qobiqning nutq zonalarini A - Vernik maydoni; B - Broka maydoni; Kompyuter -so'zlarning vizual tasvirlari maydoni.

“Alaliya” atamasi tarixiy jihatdan uzoq vaqt davomida shakllangan. R. Schulthess, I. Frank, A. Kussmaul alaliyani artikulyatsiya buzilishi deb hisoblagan. Armand Trouso Afaziya atamasini kiritgan va undan keyin R. Koen alaliya va afaziya tushunchalarini aniq ajrata olmadi va faqat 1930-yillardan boshlab mahalliy logopediyada bu tushunchalar ajratildi: alaliya - nutqning rivojlanmaganligi; afaziya esa yo'qotishdir.

I. Frank alaliya va nutqning boshqa buzilishlarini sinchiklab o'rganib, alaliyaning nevrologik asoslarini tushunishga katta e'tibor bergan. Uning tadqiqotlari alaliyaning nerv tizimi va miyaning maxsus qismlarida sodir bo'ladigan shikastlanishlar bilan bog'liqligini ko'rsatgan. Frank alaliyaning nevrobiologik asoslarini tahlil qilishda ilg'or metodlarni qo'llagan.

A. Kussmaul esa afaziya va alaliya tushunchalarini yanada rivojlantirgan. U alaliyaning turli shakllarini, jumladan, ekspressiv va retseptiv alaliyani ajratgan va bu holatlarning miyaning ma'lum qismlaridagi shikastlanishlarga bog'liqligini aniqlagan. A. Kussmaul alaliya bo'yicha diagnostika va davolash usullarini ishlab chiqishga katta hissa qo'shgan.

Audrey Bruce va Harvey K. Pashler (1980-yillar) Bu olimlar alaliya va nutqning rivojlanishiga qaratilgan ishlarda til o'rganishda tajriba va ijtimoiy kontekstlar o'rtasidagi bog'liqlikni aniqlashga harakat qilishdi. Ular turli metodologiyalarni qo'llab, alaliya holatidagi bolalarning nutq rivojlanishidagi qiyinchiliklarni tahlil qilishdi.

Howard Gardner, ko'p qobiliyatlar nazari asnosida nutq va tilning rivojlanishida turli xil qobiliyatlar va ularning alaliyani qanday ta'sir qilishi bo'yicha ilmiy tadqiqotlar olib borgan. U, har bir individning o'ziga xos o'rganish uslublari borligini ta'kidlab, alaliyani tushunishda individual farqliliklarni inobatga olish zarurligini ko'rsatuvchi natijalarga ega.

Hozirgi vaqtda bu farq ko'pchilik tadqiqotchilar tomonidan tan olingan. Xorijiy adabiyotlarda aql-idrok, nutq apparati va eshitish mushaklarining innervatsiyasi tufayli yuzaga kelmaydigan nutq rivojlanishining anomaliyalarini belgilash uchun turli xil belgilar qo'llaniladi. Bu buzilishlar, motorika buzilishlari natijasida kelib chiqadigan nutq nuqsonlaridan farqli o'laroq, til kasalliklari sifatida belgilanadi: tilning qobiliyatsizligi, rivojlanish disfazi, bolalik afazi, tug'ma afaziya.

Alaliya markaziy xarakterdagi organik nutq buzilishlari toifasiga kiradi. Hozirgi vaqtda "alaliya" atamasi odatda nutq shakllanishidan oldin, ya'ni nutqning 1-2 yoshidan oldin sodir bo'ladigan miyaning chap dominant yarim sharidagi nutq sohalarining kam rivojlanganligi yoki shikastlanishi natijasida

yuzaga keladigan og'ir nutq buzilishini belgilash uchun ishlatiladi. Alaliya murakkab kasallik bo'lib, o'zaro bog'liq nuqsonlarning butun majmuasi bilan tavsiflanadi. Alaliya, periferik eshitish, shuningdek, aql-idrokning saqlanib qolishiga qaramay, nutqning to'liq yoki qisman yo'qligi bilan tavsiflanadi.

Alaliyaning tarqalishi haqida ilmiy asoslangan statistik ma'lumotlar yo'q. Maktabgacha yoshdagi bolalar orasida alaliya taxminan 1%, maktab yoshidagi bolalarda esa 0,6-0,2% da uchraydi. O'rtacha, biz alaliya aholining 0,1% da uchraydi deb taxmin qilishimiz mumkin. Bu nutq buzilishi qizlarga qaraganda o'g'il bolalarda 2 marta tez-tez uchraydi.

Alaliya tasnifi;

F80.1 Ekspressiv nutq buzilishi. Rivojlanishning o'ziga xos buzilishi, bunda bolaning ifodali nutq tilidan foydalanish qobiliyati uning aqliy yoshiga mos darajadan sezilarli darajada past bo'ladi, garchi nutqni tushunish normal chegaralar ichida bo'lsa. Artikulyatsiya buzilishlari bo'lishi mumkin yoki bo'lmasligi mumkin.

F80.2 - Retseptiv nutq buzilishi. Bu rivojlanishning o'ziga xos

buzilishi bo'lib, unda bolaning nutqni tushunishi yoshiga mos keladigan darajadan past bo'ladi. Bunday holda, tildan foydalanishning barcha jihatlari sezilarli darajada zarar ko'radi va tovushlarning talaffuzida og'ishlar mavjud. Buzilish bolaning og'zaki va imo-ishorali muloqotni tushunishga asoslangan kundalik hayotning moslashuvchan ko'nikmalarini o'rganish va egallashini sezilarli darajada murakkablashtiradi.

Xulosa: Alaliya murakkab va ko'p jihatdan bir-biri bilan bog'liq holatdir. Uning sabablari va shakllari turli muhitlarni va sharoitlarni nazarda tutadi, shuningdek, individual va ijtimoiy o'zgarishlarni inobatga oladi. Alaliya bilan bog'liq muammolarni davolash va bartaraf etish jarayonida kompleks yondashuvlar va ko'p jihatli muolajalar ishlab chiqilishi zarur. Bolalarni alaliyani bartaraf etish va ularga yaxshilanish imkoniyatlarini berish uchun, ota-onalar, o'qituvchilar va psixologlar o'rtasidagi o'zaro aloqalar, muvofiqlik va hamkorlik zarurdir. Nutq rivojlanishidagi muammolarni erta aniqlash va kerakli reabilitatsiya tadbirlarini amalga oshirish, bolalarning nutq qobiliyatlarini qayta tiklashda muhim ahamiyatga ega.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Levina R.E. Gapirmaydigan alalik bolalarni o'rganish tajribasi. – M., 1951 yil
2. Sobotovitch E.F. Bolalarda nutqning kam rivojlanganligi va uni tuzatish usullari (aql-idrok va vosita alaliyasi buzilgan bolalar). M.: Klassik uslub, 2003 yil.
3. Cherepkova N.V. Maktabgacha yoshdagi bolalarda nutqni shakllantirish xususiyatlari. Jurnal «Ilmiy kashfiyotlar olamida» 2010
4. Logopediya (L. Mo'minova, M. Ayupova). — T., 1993.